

Розказують люди:

Гнав Хмельницький поляків. От-от настигне їх. Але поляки народ приткий, охайно одягнений, на ноги легкий. Не тяжким чоботям козака нагнати їх. Поляки тікають, а козаки за ними плентаються, та бешкетують. Дотяглись майже до Із'яслава. Уморились поляки тікати, а може й з силами зібрались, бо засіли в лісі й ждуть козаків. А ти: тільки подавай. Стукнулись — і почалось! Козаки, що хмара, а поляки — що в'юни. Б'ються день, б'ються ніч. Перестав бути слизьким в'юн. порідшала хмара, але насідає. Такі часи були: не перемиг, то загинь.

Не перемогли поляки. І коли ранішня зоря своїм червоним сяйвом освітила ліс і тих, що не перемогли, то злякався ліс, затрусилась дерева, затримтіло листя й тремтить до цього часу.

Настане ніч — чути далекі, густі стони, а лише заграє на листях перше соняшне проміння — дрібно затремтять дерева, зашепчуться й щось хутко, хутко лопочуть вітрові. А вітрові що? Послухає, послухає, посвище залихв'ярьські та й іде колисати ниву, яка широко простяглась довколо лісу.

Звуть ліс: „Побойще“.

Е. Кінець, учит. м. Грещів, 1942.

З глибокої старовини.

Коли це було? Давно... Приїхав пан в м. Славуту (ісма на Волині кращого місця, як Славута) і почав хозяйнувати. Перш за все заклав економію—фільварок і завів багато овець. Людям вийшов наказ дивитись за вівцями так, як за своїми дітьми. Мили їх, вичісували. Але недобрий дух був від цих овець, і пан наказав загородити кошару в 5 верстах від Славуті й перегнати туди овець. І стали це місце звати „Баранье“. До цього часу стоїть там село, що носить цю назву. Раз у рік овець стригли, і для цієї роботи гнали їх на берег річки Гориня, де був низький піскуватий берег і добре було промивати шерсть. Те місце стали звати „Стригани“. Там і тепер стоїть село, що носить цю назву.

Є біля міста Славуті село Лашанівка. Кажуть: пан дорослих коней тримав у м. Славуті, а лошаків відсилав на випас у те місце, де тепер стоїть це село. Звідсіля і назва: „Лашанівка“. За лишками документів, що схоронились із архиву князя Сангушко, якому належала Славута, видно, що в 1663 році м. Славута існувала, як осінь, і фільварок стягував податки з населення.

З журналу учн. трудшколи ч. I в Славуті, 1925.

Славна Гута.

Лежить рядок різноманітних люльок з білої глини. Обламні, оббиті, одні кавалки. Але робота видно хороша, чиста. Як виточені. На деяких помітно візерунки. Це все, лишки виробів колишньої гуті в

Славути, яка вславилась навкруги своїми люльками. Ніде не було таких хороших люльок, як у цій гуті.

За переказами, на початку XVI сторіччя, на тому місці, де тепер м. Славута, була лише лісницька хата, куди панство наїздило часами на мислівство. Після охоти сходились до лісницької хати піячить. Лісник, чим мав, приймав: медом, молоком... І жа подавалась у мисках із чудової білої глини. Зацікавився пан глиною, й лісник показав йому її поклади на лівому березі Гориня, де тепер Славута. Згодом пан прислав майстра, який і почав виробляти люльки. А в колишні часи ті майстерні, де вироблялись речі з глини, або шкла, звались гутами. От і це місце теж стали звати гутюю. На всю округу вславилась вона своїми виробами і, в відміну від других, її стали звати — „Славна Гута“. Згодом ця назва скоротилась, обернувшись в „Славуту“. До цього часу в тій частині м. Славути, що носить назву „Мокрої Волі“, де на березі р. Гориня тягнуться поклади білої ліпної глини, знаходять в значній кількості люльки з цієї білої глини.

3 журн. учн. трудик. ч. 1 в Славути, 1925

Святе озеро.

Біля с. Голик, верстах в сьоми від м. Славути, в лісі, є озеро; яке носить назву „Святого“. До революції, в певні дні року — великдень, зелені свята і т. і. навіть з далеких сіл сходились до цього озера жінки, дивились в його чисті прозорі води, лягали на беріг, тулили вуха до землі й пильно прислухались. То одна, то друга говорила: „чую“. Другі поспішали не відставати: „і я“... „і я“... Це вони ніби чули той дзвін, що долітає з глибоких чистих вод озера.

Так говорять:

На місці озера в старовину стояло велике, багате село. Було воно надзвичайно набожне. В цьому селі були гарні джерела, які вславились навкруги надзвичайно чистою, смаковитою водою. Особливо було помітним одно джерело, яке часами високо било воду вгору. Коло цього джерела була каплиця. Одного разу вода забила з надзвичайною силою, розмила навкруги землю, проковтнула капличку і всеї час поширювалась. Населення перелякалось, задзвонили в церквах, походились і почали молитись.

А джерело викинуло безліч води, береги поширились настільки, що захватили й село й церкви, й тих, хто молився в них.

І з того часу, по великих святах, зранку, завжди в озері дзвонять у церковні дзвони й, коли добре прислухатись, то цей дзвін можна почути.

От для того, щоб почути, як дзвонять, і сходились жінки й набірали в пляшки води, в яку вірили, що виліковує від різноманітних хвороб — переляк, лихе око, т. і.

Озеро це досить цікаве — рибне, глибоке. Шнур в 20 метрів дна не досягає. Посередині щось ніби острівце, щось досить оригінальне: